

פרגוס מילר

# הרפובליקה הרומית בראי ההגות המדינית



החברה ההיסטורית הישראלית



פרגוס מילר

הרפובליקה הרומית בראי ההגות המדינית

---

# במת ירושלים להיסטוריה על שם מנחם שטרן

---

המערכת

יוסף קפלן (יו"ר), מיכאל הד, שולמית שחר

מרכזת המערכת: מעין אבינרי-רבהון

---

א. קרלו גינצבורג: היסטוריה, רטוריקה, הוכחה

ב. אנתוני ד' סמית: האומה בהיסטוריה

ג. פיטר בראון: עוני ומנהיגות באימפריה הרומית המאוחרת

ד. נטלי זימון דייוויס: מתנות בצרפת של המאה השש עשרה

ה. פרגוס מילר: הרפובליקה הרומית בראי ההגות המדינית

פרגוס מילר

# הרפובליקה הרומית בראי ההגות המדינית

תרגמה מאנגלית

עלית קרפ



החברה ההיסטורית הישראלית  
ירושלים

Originally published in English under the title  
*The Roman Republic in Political Thought*  
by Fergus Millar  
Brandeis University Press  
University Press of New England  
Hanover–London 2002  
© The Historical Society of Israel

יועץ למהדורה העברית: יצחק חן  
תרגום הפרקים הראשון והשני: אורי שפיר  
עריכת לשון ומפתח: אלי שקדי  
הבאה לבית הדפוס: יחזקאל חובב

הספר יוצא לאור בסיוע  
משרד התרבות והספורט – מינהל התרבות

מסת"ב 7-299-227-965-978  
מספר קטלוגי 185-626  
© כל הזכויות שמורות לחברה ההיסטורית הישראלית, תשע"ג  
© Copyright by The Historical Society of Israel  
Printed in Israel, Jerusalem 2012

אין להעתיק או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו, בשום צורה ובשום אופן, אלקטרוני  
או מכני, לרבות צילום או הקלטה, ללא קבלת אישור בכתב מהמוציא לאור.  
סדר ועימוד: מרכז זלמן שזר  
לוחות: מכון האופסט שלמה נתן; הדפסה: דפוס גרפית בע"מ  
כולם בירושלים

לזכר  
חוה שטרן





## תוכן העניינים

9	יוסף גייגר: הקדמה
13	פרק ראשון מבוא
25	פרק שני משקיפים יוונים: אריסטו, פוליביוס והוגים שבאו אחריהם מבוא 25 מה היה רואה אריסטו? 28 פוליביוס והחוקה הרומית 37 היסטוריונים יוונים מאוחרים 52
67	פרק שלישי מבט אל עבר הרפובליקה: האימפריה, ימי הביניים ומקיאווולי מחשבות על רומא 67 הרפובליקה בהגות ימי הביניים 72 פירנצה ומקיאווולי 82
99	פרק רביעי שלושה הוגים באנגליה של המאה השבע עשרה מבוא 99 מרצ'מונט נדהם 103 "הרפובליקה" של הרינגטון 106 "הרפובליקה" של מילטון 117

פרק חמישי  
 מרסטורציה למהפכה: אנגליה, צרפת ואמריקה  
 121 אנגליה  
 121 צרפת  
 130 אמריקה: הוויכוח על החוקה 144

פרק שישי  
 כנמה גישות בנות זמננו  
 161 מבוא 161  
 מחקרים פוליטיים עדכניים 168  
 ההמון והאספסוף 182

פרק שביעי  
 רומא של קיקרו: מזה היה אריסטו חושב על זה?  
 185 מבוא: הרקע ההיסטורי 185  
 הקריטריונים של אריסטו 197

הערות  
 213 הערות להקדמה 213  
 הערות לפרק הראשון 213  
 הערות לפרק השני 214  
 הערות לפרק השלישי 217  
 הערות לפרק הרביעי 220  
 הערות לפרק החמישי 221  
 הערות לפרק השישי 223  
 הערות לפרק השביעי 224

מפתח 227

## הקדמה

יוסף גייגר

"עובדה היסטורית שכדאי לעמוד עליה היא, שהביטוי המובהק ביותר במאה העשרים של הלמדנות הגרמנית של המאה התשע עשרה במיטבה יצא תחת ידו של איש שנולד בפולין וכותב אנגלית בירושלים". כך סיכם פרגוס מילר את הערכתו לכרך הראשון של מפעלו הגדול של מנחם שטרן, אוסף המובאות של הסופרים היוונים והלטינים על היהודים ועל היהדות.<sup>1</sup> זהו שבח בעל משמעות רבה, והוא אינו מופרז. אין עוד צורך כיום להדגיש את מעמדו של שטרן בתור ההיסטוריון הבולט של תקופת הבית השני, ובכל זאת ראוי לציין את היסוד האיתן אשר עליו הושתתה למדנותו – הבחנתו הדקה והמדויקת, לצד שקדנות אין קץ; מדי בוקר החל את יומו בקריאת טקסטים יווניים, רבים מהם מן הסוג הקשה והפחות ידוע. המפעל הגדול, שבו אסף את העדויות להיכרותו של העולם הקלסי את היהודים ופירש אותן, כמו גם יתר עבודותיו של שטרן, הם תזכורת מתמדת לכך, שבבסיס ההערכה ההיסטורית מונחת הבדיקה הפילולוגית של המידע. אולם כלי עבודתו של שטרן הושחזו לא רק באמצעות הדיסציפלינות שמקורן במדע הגרמני אלא גם על ידי המסורת היהודית של לימוד טקסטים בעלי קושי לשוני ניכר ביותר ופירושם, מסורת שהגיעה לשיאה במזרח אירופה לפני השואה. למדנותו הייתה מרשימה כל כך דווקא בגלל הענווה שאפיינה אותה, דווקא משום שלא התהדרה בתגליות מרעישות או בחידושים גדולים, שלא לדבר על שיטות מהפכניות כביכול; נהפוך הוא, דרכו הייתה להציג את המידע ולשקול אותו בענווה המיוחדת למלומדים אמיתיים. וכך, כדי לרדת לעומק הלימוד של מפעלו הגדול של שטרן אין צורך לקרוא מסקנות מרעישות, אלא רק את האותיות הקטנות של הטיעון הפילולוגי. שלושת הכרכים של מפעלו הגדול של שטרן הם מאבני הגזית שעליהן מבוססות תולדות היהודים בעולם הקלסי, ומקום של כבוד תופסים לצדם שלושת הכרכים (שהודפסו בארבעה כרכים) של "שירר החדש",<sup>2</sup> שהוא

אולי העדכון השימושי ביותר שנעשה במאה העשרים למחקר הגרמני של המאה התשע עשרה.<sup>3</sup> ואין זה סתם עדכון; אף על פי שהעורכים הקפידו על הכללים המחמירים של אובייקטיביות מדעית, הם הוסיפו משפט אחד לסוף הכרך הראשון: שירר סיים את הכרך הזה בתיאורו הלעגני של הירונימוס את קינותיהם של היהודים בתשעה באב ואת אבלם, וכאן הוסיפו העורכים: "אולם דמעות האבל הסתירו תקווה, והתקווה סירבה למות". מלבד סטייה קצרה אך משמעותית זו מן הריחוק האקדמי, "שירר החדש" עומד בשורה אחת עם האוסף של שטרן בשאיפה שהוא מציג למחקר המעודכן והמדויק ביותר.

השתתפותו של מילר במפעל זה הייתה הסימן הראשון לחשיבות שהוא מייחס לתולדות היהודים כאל חלק מתולדות האימפריה הרומית. היה זה אמנם רק היבט אחד של ראייתו הרחבה את ההיסטוריה של רומא, מבט מן הפרספריה של האימפריה ולא ממרכזה, והוא מעניק פרספקטיבה ראויה לאזורים השונים של העולם הרומי, לעמים שחיו בו ולתרבויות שהתקיימו בו.

"ההיסטוריה מלמטה" כבשה את מקומה גם בהיסטוריה של רומא עם הסטת תשומת הלב מהבירה אל חמישים עד שבעים מיליון התושבים של אימפריה ענקית. ספרו של מילר על המזרח התיכון הרומי שבין השנים 31 לפנה"ס ל-337 לסה"נ הוא אחד משיאיה של המגמה הזאת. אחזור על קטע מביקורת שנכתבה על אודותיו: "אחת מן המסקנות האיתנות ביותר, שהוכחה באופן המשכנע ביותר, היא ייחודם של היהודים והקהילה היהודית. טענה זו נטענה כמובן אין סוף פעמים, הן כחלק מ'אני מאמין' דתי או לאומני(נ) הן בעבודות מלומדות בעלות שאיפה לאובייקטיביות, אך נדמה כי רק לעתים רחוקות הוצגו הדברים באופן כה משכנע ועל רקע מרשים של חומר השוואתי עשיר כל כך".<sup>4</sup>

אין ספק שסיים, גדול ההיסטוריונים של רומא בדורו ומחבר שני הכרכים העבים על טקיטוס, שבו ראה את גדול ההיסטוריונים של רומא העתיקה, הרים גבה כשקרא את הרצאת הפתיחה הפרוגרמטית שאותה נשא מילר, המובהק מבין תלמידיו, כאשר קיבל לידיו את הקתדרה של סיים באוניברסיטת אוקספורד, הרצאה שבה תיאר את "קדמוניות היהודים" כספר שניתן לראות בו "את היצירה הבודדת החשובה ביותר שנכתבה באימפריה הרומית".<sup>5</sup> אלא שסיים עצמו נהג באופן דומה, כאשר כמעט